

Відгук
офіційного опонента

на дисертацію Кучеренка Станіслава Ігоровича «Шляхи становлення та розвитку української скрипкової школи», що подана на здобуття наукового ступеня кандидата мистецтвознавства за спеціальністю 17.00.03 – музичне мистецтво 02 – Культура і мистецтво.

Тема даного дисертаційного дослідження викликає неабияку цікавість. В умовах сьогодення грані між національними виконавськими школами стають все більш непомітними. Цьому насамперед сприяє прозорість кордонів сучасного світу, яка надає можливість молодим виконавцям опосередковувати у власному стилі усі найкращі досягнення світового музичного виконавства. Максимальному зближенню сприяє система міжнародних конкурсів та інформаційна відкритість, що дозволяє скрипалям повноцінно усвідомлювати усі можливі стильові прояви сучасного скрипкового світу. У сучасних умовах стилістичного плюралізму – явища, яке з початку ХХ століття є домінуючим у мистецькому світі, стилістична строкатість скрипкового мистецтва не є чимось дивним. Відносно самостійно існують численні течії сучасного скрипкового мистецтва – класична скрипка, історично інформоване виконавство, фольклорна скрипка, скрипка "модерн", джазова скрипка. Наймовірною потужною хвилею тембрової революції у музиці ХХ століття, яка стала можливою в умовах стилістичної толерантності нового мистецтва, породила новий інструментарій – сімейство електронно-музичних інструментів, де скрипка теж зайняла відповідне місце. Усі сфери сучасного скрипкового мистецтва мають відносну самостійність та, звісно, безперервно збагачують одна одну. Бурхливий розвиток історично інформованого виконавства, неофольклорної скрипкової музики, джазової скрипки та скрипки-модерн особливо помітний на фоні відносного консерватизму класичної скрипки. Класичне скрипкове мистецтво ґрунтується на вокально-белькантових інтонаційних засадах, які безперечно

панували довгий трьохсотрічний період розвитку європейської музики, та втратили домінування у епоху стилістичного плюралізму. Консерватизм класичної скрипкової сфери ще більше закріплює система міжнародних конкурсів, яка сприяє введенню у виконавську практику єдиних **стандартів** гри на скрипці, що поступово заміщують собою вікові **традиції** світових скрипкових шкіл. Уніфікація виконавських програм, яка є побічним явищем широкої системи міжнародних конкурсів, теж сприяє стандартизації критеріїв скрипкової гри. Процеси підміни традицій скрипкового мистецтва, що були накопичені у процесі еволюції чисельних скрипкових шкіл, уніфікованими стандартами гри створили умови для масової появи на терені скрипкового мистецтва молодих скрипалів Сходу, які почали домінувати на, практично, усіх конкурсних змаганнях виконавців. Ці музиканти заповнили своєрідну нішу, що утворилася в результаті виходу значної кількості європейських виконавців із сфери класичного скрипкового мистецтва в сторону некласичних скрипкових царин, відкритих для творчого експериментаторства та бурхливого розвитку. У таких умовах наукове усвідомлення самотності національних виконавських шкіл є не просто бажаним – воно є вкрай необхідним.

Обґрунтування вибору теми дослідження.

Необхідність детального наукового дослідження витоків та тенденцій розвитку української скрипкової школи відчувається багатьма музикантами. Звісно, що в історії скрипкового мистецтва України віддзеркалюються загальні історичні процеси еволюції нашої державності. Тому узагальнювати основні тенденції становлення та розвитку української скрипкової школи дуже непросто. Професійне скрипкове мистецтво західних регіонів сучасної України довгий час було невід'ємною частиною культури Польщі. У радянські часи Україна дала блискучих музикантів, які визначили "обличчя" радянської школи. Вітчизняне музикознавство потребує глибоких наукових

досліджень, непростих та інколи заплутаних шляхів еволюції нашого скрипкового мистецтва, що обґрунтовує вибір даної теми.

Науковий апарат дослідження.

Науковий апарат роботи надає виразне уявлення про актуальність теми, мету, об'єкт та предмет дослідження, його методологічну основу, наукову новизну. Мета дослідження полягає у розкритті процесу становлення та розвитку української скрипкової школи в її взаємозв'язках зі сформованою в європейському музичному мистецтві традицією. Методологія дослідження базується на принципі історизму, що дає пошукувачеві можливість широкого узагальнення різноманітних та часто різнобічних тенденцій еволюції української скрипкової музики. Автор висуває своє визначення поняття "школа", спираючись на існуючі та новітні аналітичні інструменти, окреслює загальні та індивідуальні риси скрипкових шкіл Києва, Одеси, Львова та Харкова, визначає роль спадщини європейських шкіл 18-19 століть у процесі формування інформаційного фундаменту вітчизняної скрипкової школи. Текст дисертації насичений посиланнями та стислим викладанням різноманітних музикознавчих та соціологічних теорій і набуває енциклопедичного характеру.

Структура дисертації в контексті наукової концепції.

У трьох розділах, висновках та додатках пошукувач ретельно виконує свої завдання. Для цього у першому розділі здобувач торкається проблем наукового визначення поняття "школа". Він використовує quadro-матричний підхід (поняття, що розроблено у дослідженнях Н.Колотій) для визначення цього явища. Докладно аналізуючи різноманітні формулювання даної категорії, пошукувач пропонує визначення поняття "школи" як системи енергоінформаційного обміну, універсальність якого виявляється в єдиному принципі її дії у різних просторово-часових умовах (С.20). Пошукувач визначає також поняття "школа" у музичному мистецтві, підкреслюючи, що

"це відкрита центрична творча система енергоінформаційного обміну, яка функціонує у формі складної динамічної цілісної ієрархічної структури у конкретних просторово-часових умовах та націлена на пізнання вищих смислів тієї чи іншої професійної спеціалізації" (С.70). Автор робить спробу освітлення усіх складових частин категорії – від занурення у тонкощі освітнього процесу на рівні "вчитель-учень", до узагальнення фундаментальних особливостей деяких індивідуальних та регіональних скрипкових шкіл. Використовуючи ідею "соборності" як ідею множинності у єдності (С.48-49), пошукувач характеризує процес передавання знань та досвіду як *"багатоскладове явище, низка засобів якого створює трансляцію інформації між музикантами в конкретний час і за конкретних обставин (тут і зараз), забезпечуючи виникнення і збереження спадкоємних зв'язків"* (С.56-57). Здобувач також торкається деяких особливостей взаємовпливу різноманітних національних шкіл (С.66-69).

У другому розділі пошукувач докладно аналізує вплив творчості скрипалів – композиторів кінця 18 – початку 20 століть на формування міжнаціональних основ української скрипкової школи. Спираючись на знамениті школи та збірки методичних матеріалів Г.Шрадїка, О.Шевчика, Н.Паганїні, Ш.Берїо, П.Байо, Р.Крейцера, П.Роде, Ф.Давїда, Я.Донта, Г.Венявського, Й.Йоахіма, Л.Шпора, К.Флеша, Є.Хубаї, Л.Ауера, автор робить висновок, *"що школи та збірники методичних вправ та етюдів є прийомами передавання знань та досвіду різних рівнів і містять у собі голограму школи митця"* (С.132)

Третій розділ роботи присвячений проблемам вивчення питань, що стосуються шляхів еволюції української скрипкової школи. Пошукувач детально аналізує регіональні скрипкові школи початку ХХ століття, що існували на території сьогодишньої України. Зокрема, автор зупиняється на творчості викладачів Галичини – В.Коханського, Ю.Пулїковського, О.Москвичїва, Є.Перфецького, Ю.Криха, та ін., в контексті виконавських шкіл Л.Ауера, Й.Йоахіма, О.Шевчика. (С.136-138). Серед видатних вчителів

Одеси початку ХХ століття здобувач наголошує на факті існування двох етапів становлення скрипкових шкіл – перший етап пов'язаний із творчістю учнів Л.Ауера, другий – характеризується наставництвом представників чеського скрипкового мистецтва (С.144). Освітлюючи скрипкові класи Києва початку ХХ століття, пошукувач особливо підкреслює, нарівні із впливом школи Л.Ауера, фундаментальну роль викладацької діяльності Отакара Шевчика (С.144-148).

Найбільшої уваги в тексті дисертації удостоюються скрипкові класи Харкова. Аналізуючи творчу діяльність К.Горського, С.Неметця, Й.Ахрона та ін., пошукувач особливу увагу приділяє скрипковій школі А.Лещинського та Е.Добржинця (С.144-166). Автор досліджує не тільки їх методичні та інтерпретаторські уподобання, але й надає детальний аналіз деяких обробок та редакцій А.Лещинського та Е.Добржинця, у яких, на думку пошукувача, реально опосередковуються засади їх скрипкових шкіл (С.166-197).

У висновках автор підтверджує свої положення. У них пошукувач узагальнює основні результати своєї роботи, підкреслюючи їх відповідність меті та завданням цього наукового дослідження.

Авторські висновки можна вважати особливо цінними, оскільки вони гостро ставлять питання наукового узагальнення понять "школа" та "виконавська школа", повноцінного осмислення шляхів зародження та еволюції української скрипкової школи, взаємовпливу регіональних та національних шкіл. Здобувач пропонує нетрадиційний квадро-матричний підхід по відношенню до даних проблем, що дозволяє досягати широких наукових узагальнень.

Результати дослідження.

Результати наукового дослідження Кучеренка Станіслава Ігоровича містять наукову новизну. У роботі вперше:

- використано квадро-матричний підхід при вивченні явища «школа»;

- запропоновано визначення школи як системи енергоінформаційного обміну, універсальність якого виявляється в єдиному принципі її дії в різних просторово-часових умовах;
- розкрито досягнення Е.Добржинця, А.Лещинського, О.Юр'єва та Р.Клименської у царині методичного знання та композиторській творчості з виявленням різниці між транскрипцією, перекладенням і редакцією крізь призму специфіки школи як системи енергоінформаційного обміну.

Результати роботи можуть бути використані у подальших наукових дослідженнях феномену української скрипкової школи. Результати дослідження пройшли належну наукову апробацію. Зміст опублікованих статей відображає результати дисертації у повному обсязі. Автореферат даної дисертації повністю відповідає чинним вимогам, що висуваються до оформлення авторефератів кандидатських дисертацій. Зміст автореферату ідентичний основним положенням рецензованої дисертації.

Зауваження та рекомендації.

Особисто мені було дуже цікаво читати текст дисертації Станіслава Ігоровича та слідкувати за ходом розвитку його концепції. Шановний здобувач поставив мету максимально узагальнити різноманітні особливості та суперечливі тенденції еволюції національної скрипкової школи, вмістивши у свою наукову систему фактори взаємовпливу української та світової шкіл, додаючи до цього також, примхливі та невловимі психологічні сторони спілкування "вчитель-учень" які, на думку пошукувача, визначають неповторну "харизму" конкретних виконавських шкіл. Зрозуміло, що для повноцінного освітлення своєрідності кожної виконавської школи, автору потребувалося б пройти весь шлях навчання у кожного з професорів, які є фундаторами чи апологетами тієї, чи іншої школи, оволодіти професійними секретами кожної із шкіл, опосередкувати традиції інтерпретації музичних творів (аплікатурні та штрихові варіанти, своєрідність трактування проблем звуковисотного інтонування, вібрато, динаміки, темпо-ритму, прийомів гри,

всього того, що забезпечує сам процес виконавства). Тому автор вибирає зовсім не традиційний шлях – він осмислює поняття "виконавська школа" не з позицій музичної інтонаційності, хоч інтонаційний аналіз методичного доробку харківських корифеїв української скрипкової школи в даній дисертації присутній, а з точки зору соціальної психології. Це дає змогу пошукувачеві оригінально визначити у роботі категорії "школа" та "виконавська школа".

Сама позиція пошукувача має наукову новизну та гостроту поставлених питань. Але, як часто буває, нова свіжа ідея, на мій погляд, потребує ретельної доробки. З приводу цього я хотів би зробити ряд зауважень та побажань.

1. У центр визначення категорія "школа" пошукувач ставить поняття "енергообмін" (С.20, 70, 198). Цілком поважаючи точку зору здобувача, мушу зазначити, що енергообмін є сутністю усіх без виключення процесів у неживій та живій природі – від народження та згасання зірок та кипіння води у чайнику до енергообміну у тисняві наших ранкових вщент заповнених метро та тролейбусів тощо. Тому, поняття "енергообмін" у силу своєї широти та універсальності не виявляє у достатній мірі конкретної специфіки категорії "школа". Цілком логічним може бути припущення, що у центрі кожної школи є певна парадигма, яку можна назвати *вченням*. Своєрідність того, чи іншого *вчення* надає кожній школі унікальних рис, які визначають характер та еволюцію творчості фундаторів та апологетів тої чи іншої школи. Звісно, що *вчення* кожної музичної виконавської школи має насамперед інтонаційну природу, яка визначає освітньо-методичну та практичну виконавську діяльність прихильників цих шкіл.

2. При ознайомленні із текстом дослідження розумієш, що пошукувача цікавлять, в основному процеси, що є характерними для української скрипкової школи кінця XIX та двох третин століття XX. Сучасних тенденцій автор практично не торкається. Дивно, але при доволі кропіткому аналізі скрипкових класів Києва, автор нічого не каже про фундаментальну

школу професора Олексія Миколайовича Горохова, який залишив нам безцінне надбання у вигляді феноменальних аудіо-записів, глибоких методичних досліджень (наприклад, робота "Техніка Паганіні" є виданою) та подальшої творчості своїх численних учнів. Малого того, ім'я Богодара Антоновича Которовича, фундаментальна школа якого теж є скарбом нашої культури, взагалі не згадується у роботі. Я не знайшов матеріалів, які би торкалися шкіл професорів І.М.Пилатюка, Л.О.Холоденка та ін. Подібні питання може би й не виникали, якщо б у назві роботи були чітко визначені історичні рамки авторського дослідження, чого, на жаль, немає.

3. Значно прикрасив би роботу вихід на деякі проблеми українського скрипкового сьогодення - зберігання давніх традицій в умовах повальної європейської інтеграції, окреслення нових напрямків розвитку методології, створення традицій інтерпретації творів, що містять неklasичні, у тому числі, нефольклорні засоби виразності тощо. Навіть невеликі узагальнення додали би дисертації ще більшої наукової новизни та дискусійної гостроти.

Викладені зауваження та побажання ніяк не знижують наукової цінності дисертації, дослідження виконано на високому рівні. Дисертація написана живою, напрочуд виразною мовою. Текст роботи пронизаний відчуттям щирого захоплення автором своєю темою. У роботі надані кілька додатків, що містять численні схеми, інтерв'ю, архівні документи та солідний список використаних джерел.

Загальний висновок.

Кандидатська дисертація Станіслава Ігоровича Кучеренка є завершеною роботою, яка ставить актуальні гострі питання і вирішує складні наукові задачі. Ця робота є результатом багаторічної наукової та виконавсько-практичної роботи автора. Виконана на високому професійному рівні.

Дисертаційна робота *«Шляхи становлення та розвитку української скрипкової школи»* є завершеним самостійним дослідженням, яке за своєю

актуальністю, науково-теоретичним рівнем, новизною у постановці та вирішенню завдань, практичним значенням відповідає «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України №567 від 24 липня 2013 року, а її автор Кучеренко Станіслав Ігорович заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата мистецтвознавства за спеціальністю – 17.00.03 – Музичне мистецтво 02 – Культура і мистецтво.

Офіційний опонент -

кандидат мистецтвознавства,
професор кафедри скрипки НМАУ
імені П.І. Чайковського,
народний артист України

І.М. Андрієвський

